Kétnyelvű gyermeknevelés a mindennapokban

A külföldön élő magyar családok összejövetelein mindig központi téma a gyerekek nyelvismerete. A nemrég érkezőket leginkább az foglalkoztatja, hogy vajon mennyi idő alatt tanulja meg a gyerek az új ország nyelvét, annyira, hogy képes legyen beilleszkedni a helyi mindennapokba. Sokan kétségbeesnek, amikor csemetéjük hónapok múlva sem „hajlandó" megszólalni az óvoda nyelvén. Pedig a kezdeti „némaság" többnyire a beilleszkedés szokásos része, az intenzív figyelem időszaka, amikor a kicsi minden érzékszervével igyekszik magába szívni a hallottakat.

Azok a szülők, akik jól beszélik az új ország nyelvét, gyakran nagy kísértést éreznek arra, hogy felgyorsítsák a nyelvelsajátítás folyamatát, és úgy döntenek, hogy gyakorlásképpen az ott beszélt idegen nyelvre térnek át a kicsivel. Ez semmiképpen nem javasolt, ugyanis ezzel a lépéssel nem a gyermek kétnyelvűségét támogatják, hanem – akaratlanul is – a magyar egynyelvűségből egy másik egynyelvűségbe vezető útját egyengetik. A gyakorlat azt mutatja, hogy az érintett szülők „drágán" megfizetnek a döntésükért, mert 1-2 év múlva, amikor már szeretnék visszaállítani a régi rendet, a gyerek már nem akar, vagy nem tud a magyarra viszszatérni. A szülők türelmes várakozását ilyenkor egy széles körben elterjedt tévhit nehezíti meg, miszerint minden gyermek kb. 3 hónap alatt folyékonyan és kifogástalanul fogja beszélni az új ország nyelvét. Ezek a hamis elvárások valótlan képet festenek a gyermekkori kétnyelvűvé válás folyamatáról és helytelen utakra terelik a szülőket. Tapasztalatok szerint a magas fokú kétnyelvűség kialakulása sokkal hosszabb időt vesz igénybe, mint ahogyan azt eredetileg gondoltuk.

Először is fontos leszögezni, hogy az otthoni nyelv egyáltalán nem hátráltatja a gyereket abban, hogy az iskola vagy óvoda nyelvét (is) magas szinten ismerje. (Sőt, azok, akik stabil alapokkal rendelkeznek az első nyelvükön, és a továbbiakban is biztosított a feltétel a nyelvi fejlődésükhöz, bizonyítottan jobb eredményeket érnek el a következő nyelv(ek)ben is.) Tehát nem attól fog jobban és gyorsabban pl. németül tudni gyermekünk, ha mi is ezen a nyelven beszélünk vele. A megoldás inkább abban rejlik, hogy olyan programokat szervezünk számára, amelyek a fejlesztendő nyelven zajlanak, anyanyelvi beszélők közreműködésével, (pl. napközi, érdeklődésének megfelelő délutáni különóra, baby sitter, anyanyelvi csoporttársak meghívása közös programokra, stb.) – miközben mi otthon továbbra is a magyart használjuk.

A hosszabb ideje külföldön élőket ismét más kérdések foglalkoztatják. Ők már megtapasztalták, hogy a kétnyelvűséget könnyebb kialakítani, mint megtartani. Megtanulták azt is, hogy nem attól kell tartani, hogy a gyerek nem fog tudni németül, hanem sokkal inkább attól, hogy tud-e és akar-e majd kamaszkorában is magyarul beszélni. Az aggodalom nem teljesen alaptalan. Egyrészt azért, mert ha a gyereknek nincsen alkalma a nyelv használatára, akkor a nyelvtudása kiszámíthatóan romlani fog. Ne feledjük, hogy a gyerekek ugyanolyan jó felejtők, mint amilyen jó tanulók! (Tévhit azt hinni, hogy a szülői ház nyelve, az „anyanyelv" ellenáll a felejtésnek!) Egy anyuka éppen a napokban panaszkodott, hogy lányai a válásuk után néhány évvel elfelejtették apjuk nyelvét. Mivel a finn apával évente csak 3–4-szer találkoztak, pár év múlva egyszerűbb volt nekik egy idegen nyelven beszélgetni vele, mint az egykor naponta használt „apanyelvükön".

A legfontosabb tanács, amit a szülőknek adhatunk, hogy igyekezzenek elegendő mennyiségű, és a gyerek számára is vonzó olyan alkalomról gondoskodni, ahol hallani és használni tudja a nyelvet. Tudom, hogy nem mindig könnyű megteremteni azokat a helyzeteket, amikor a gyermek valóban használni „kényszerül" a magyart. Pedig a kutatások mára egyértelművé tették, hogy attól, hogy egy gyermek két nyelvet hall a mindennapokban, még egyáltalán nem biztos, hogy mindkettőt beszélni is fogja. (Nem ritka, hogy már az óvodás is bojkottálja az egyik nyelvet, amikor rájön, hogy anyja úgyis érti a másikat is. Hiszen mi értelme van két vagy több nyelvet használni, ha egy is elég lenne? – gondolják a legkisebb erőfeszítés elvéből kiindulva már a kicsik is.)

A következetes otthoni nyelvhasználaton kívül, külföldön élve remek lehetőséget jelentenek a magyar óvodák és iskolák tanórái, a cserkészet és az egyházak különböző összejövetelei. A nyelvmegőrzésen kívül vitathatatlan az identitásformáló és közösségépítő funkciójuk is. Éljünk ezzel a lehetőséggel!

A kétnyelvű nevelés során a másik legnagyobb nehézséget az jelenti, hogy a környezetben használt nyelv „mindent visz"; tehát az erőviszonyok minden esetben annak a nyelvnek kedveznek, amit az iskolában, az utcán, a televízióban, stb. beszélnek. A kétnyelvűség meglehetősen ingatag „mérlege" önmagától mindig ebbe az irányba billen ki. Ebből következően a szülő fő feladata, hogy ellene hasson, és minden elképzelhető módon azt a nyelvet támogassa, amit a gyermek környezetében NEM használnak: külföldön élve a magyart, Magyarországon élve az adott idegen nyelvet kell „védelem alá helyezni," ha biztosítani szeretnénk, hogy gyermekünk hosszú távon, aktívan használja majd.

Ezeket az erőviszonyokat iskoláskorra

Dr. Csiszár Rita alkalmazott nyelvész, szociológus, nyelvtanár. Mester diplomáit a veszprémi Pannon Egyetem angol szakán és a Central European University szociológia szakán szerezte. Doktori disszertációjában az ausztriai magyarság kétnyelvű nyelvhasználatának jellemzőit vizsgálta. Kézikönyvében a szerző a nemzetközi szakirodalom, és több mint másfél évtizedes saját kutatómunkájának eredményeit összegzi. A témaválasztást személyes tapasztalatai is indokolják; életének jelentős részét tanulmányi, illetve munkavállalási céllal különböző országokban töltve (Németország, Kanada, Belgium, Lengyelország, Ausztria), nemcsak kutatóként és szakmai publikációk szerzőjeként, de hosszú évek óta magánemberként és édesanyaként is érzékeli a többnyelvűség különféle hatásait. Férjezett, egy kislány édesanyja, három immár felnőtt fiú nevelőanyja. Családjával jelenleg Svájcban él.

már a gyerekek is érzékelik; hallják, hogy vannak fontos, és kevésbé fontos nyelvek („Angolul mindenkinek tudni kell!" DE „Ugyan, mire megy a gyerek a magyarral, Ausztráliában?"). A nyelvek presztízsével kapcsolatban kislányomnak már öt éves korában feltűnt az angol nyelv speciális helyzete Svájcban. Megjegyezte, hogy: „érdekes, hogy az angoloknak mindenki igyekszik kedveskedni, és a saját nyelvükön szólni hozzájuk. Nekünk persze senki nem válaszol magyarul." Nem nehéz belátni, hogy a világnyelveket beszélő szülők helyzeti előnybe vannak a kisebb presztízsű nyelveket átadó társaikkal szemben.

Tény, hogy a kétnyelvű nevelés következetességet, kitartást és találékonyságot igénylő szülői tevékenység – ráadásul hosszú távon. Nem véletlenül nevezte el egy kutató és édesanya „láthatatlan munkának" ezt a feladatot.

Azok, akik mégis kitartanak, azon töprengnek, hogy a gyerekük bizonyos helyzetekben miért nem hajlandó megszólalni magyarul. Miért „sztrájkol", mondjuk az osztálytársak jelenlétében? Van, aki azt szeretné tudni, hogy tehet-e bármit annak érdekében, hogy a gyerekei magyarul, és NE az iskola nyelvén beszéljenek egymás között otthon? Ismét másokat az foglalkoztat, hogy gátat lehet-e szabni a folyamatos „nyelvkeverésnek", amikor a gyerek bár látszólag magyarul beszél, mégis minden második szó németül hagyja el a száját, és a német igéket magyarul ragozza? Vannak, akiknek a partnerkapcsolatban okoz feszültséget a kétnyelvű nevelés, és azt kérdezik, hogy mit tehetnek akkor, ha idegen nyelvű társuk nem veszi jó néven, amikor a jelenlétében a magyart használja a gyerekkel.

Ilyen, és ehhez hasonló szülői kérdéseket (szám szerint 112-t!) gyűjtöttem össze és rendszereztem témák szerint a Két- és többnyelvű gyermeknevelés a mindennapokban - tanácsok, információk, történetek című, szülőknek szóló kézikönyvemben. A célom az volt, hogy a jól érzékelhető információhiány mellett eloszlassam a témával kapcsolatos idejétmúlt elképzeléseket és tévhiteket. A szülőknek szánt kézikönyv tartalmáról és a rendelési lehetőségekről bővebben a www.csiszarrita.eu honlapon tájékozódhat. Ha érdeklik a fent felvetett, de terjedelmi okok miatt megválaszolatlanul hagyott kérdések, hallgassa meg a témáról szóló előadásomat a 7. Magyarház Napon, szeptember 13-án, 10.15 órai kezdettel. Szeretettel várom!

Csiszár Rita

Kincses Károly, „Fotográfusok – Made in Hungary – Akik elmentek, akik itt maradtak"

Elhangzott 2014. július 22-én az ETH ALUMNI Foyer-ban.

Kincses Károly, a közismert fotómúzeológus és fotótörténész Budapestről, a világhírű, hasonló című könyvére alapozta a zürichi Magyar Mérnökegyesületben tartott, érdeklődéssel várt előadását.

A könyvet 11 nyelvre fordították le, és a hozzá tartozó kiállítás is bejárta a világot.

Rokonszenves vendégünk előadását a fénykép meghatározásával kezdte. Megmutatta, hogy a fénykép nem egy digitális adathalmaz, mert ha az lenne, akkor ez senkit nem érdekelne. Szerinte a fénykép egy időkonzerv, a tér és az idő struktúra egy meghatározott metszéspontjának ábrázolása. Az időben történő cselekvések a múltból a jövő felé sietnek, és megállás nélkül futnak át a jelenen. Ebben a folyamatos mozgásban a rögzített jelen azonnal múlttá változik.

Érdekes volt az a gondolat is, hogy a kép, a fénykép önmagában még nem információhordozó, legfeljebb tároló. Kizárólag azokat az ismereteket képes mozgósítani, amelyek a kép nézőjében már valamilyen formában megvannak. Az ember minél több tudással hajol egy kép fölé, annál többet képes kiolvasni belőle. Akiknek nincsenek ismereteik, azok számára a képkonzerv felbonthatatlan. Ennek megfelelően a képek jelentésteli felületek, méghozzá több rétegben. Minden fénykép annyit árul el a belé sűrített információkból, ahányféle külső ismeretrendszerrel találkozik. Az ismeretek a fotó belső struktúrájában, látens módon rejtőznek. Mindig a felhasználó, a képnéző dönt, hogy ebből mit aktivizál.

Ezeket a gondolatokat követően Kincses Károly rátért munkásságának egy fontos területére. Ez abból állt, hogy összegyűjtötte a Magyarországról a 20. században elment és nagy százalékban híressé vált fotográfusokat,

és azokat az itthon maradottakat, akik habár nem voltak tehetségtelenebbek az elmenteknél, de közülük egy sem lett világhírű. Ebből a következő következtetést vonta le:

Magyarország olyan ország, ahol a lakosság számához viszonyítva rendkívüli arányban születtek tehetségek. Ugyanakkor Magyarország egy olyan ország is, amely soha nem volt képes ezeket a tehetségeket megtartani és értékén megbecsülni. Ez a megállapítás különösen találó a 20. századi fotográfia története esetében. Ez a történet nem írható meg a magyar vagy magyar származású alkotók nevének említése nélkül (André Kertész, Robert Capa, Brassaï, Munkácsi Márton, Moholy-Nagy László, etc.).

Kincses Károly szerint a világon számon tartott fotóművészek képei között nincs akkora különbség, ami indokolná, hogy az egyik világhírű, a másik híre pedig nem

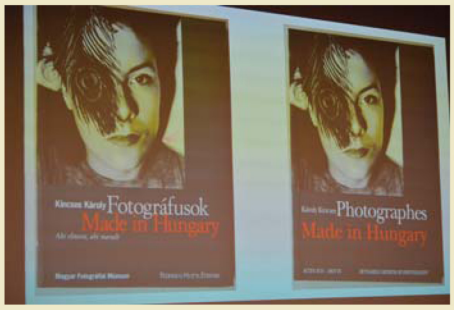

tudja áttörni az egyes régiók határait, és művei gyakorlatilag el vannak zárva az egyetemes fotóművészet iránt érdeklődők elől. Ennek, ha nincsenek esztétikai okai, akkor a magyarázatot a művészetek kompetenciáján kívül kell keresnünk. A történelemben. A földrajzban. A lélektanban. A szociológiában … Vagy máshol. A sikerhez, elismertséghez legalább két dolog kell. Tehetség, ami képes eredeti műveket létrehozni, és egy „sztárcsináló apparátus", ami el tudja adni a szerzőt és a műveit. Az előbbiből jól állunk odahaza, ám az utóbbinak Magyarországon mindmáig se híre, se hamva. Rendszerfüggetlenül nem is volt.

Nem kifejezetten magyar probléma ez. Sok kis és nagyobb nemzet küzd tehetségei kinevelésével és megtartásával. Ez főleg azon népeknél jelentkezik, amelyek olyan nyelvet beszélnek, amit rajtuk kívül senki sem beszél. Ezek az országok vannak jobban ráutalva arra, hogy egyetemes mondanivalójukat más módokon osszák meg a világgal. „A magyarok, csehek, litvánok és mások még zenéül, képül, táncul szólnak a világnyelveken beszélő, kommunikáló többséghez."

A huszadik században, 1919 és 1956 között, Magyarország sok tehetséget lökött ki magából. Szegényítette magát és gazdagította a világot. Ezek között vannak tudósok, pályájukon csúcspontra jutott értelmiségiek és sikeres művészek is szép számmal. Ez utóbbiak közt lettek számosan ismertek, különösen a fotográfia terén. Az ő műveikből mutatott Kincses Károly előadása befejezéseként néhány világhírű felvételt. A végén nagy tapssal köszönte meg neki a hallgatóság a kiváló, érdekes és új gondolatokban gazdag előadást.

Dr. Ugron Gábor